

Perquè és una cosa ben remarcable que no hi hagi homes tan embrutits ni tan estúpids, sense exceptuar els boigs, que no siguin capaços d'ordenar un conjunt de diverses paraules i compondre'n un discurs amb què facin sentir llurs pensaments; i, al contrari, no hi ha cap altre animal, per perfecte i feliçment nascut que sigui, que pugui fer una cosa semblant. I això no ocorre pas perquè els manquin òrgans, puix que veiem que les garses i els lloros poden proferir paraules igual que nosaltres, i tanmateix no poden parlar com nosaltres, és a dir, testimoniant que pensen el que diuen; en canvi, els homes que són sords-muts de naixença, privats, tant o més que les bèsties, dels òrgans que serveixen als altres per a parlar, solen inventar-se tots sols alguns senyals amb què es fan entendre dels que, estant ordinàriament amb ells, tenen lleure d'aprendre llur llenguatge. I això no sols demostra que les bèsties tenen menys raó que els homes, sinó que no en tenen gens; puix que hom veu que en cal molt poca per a saber parlar; i vista la desigualtat que hom remarca entre els animals d'una mateixa espècie, de la mateixa manera que els uns són més fàcils d'ensinistrar que els altres, no és creïble que un simi o un lloro que fossin dels més perfectes de llur espècie, no igualés un infant dels més estúpids, o almenys un infant que tingués el cervell pertorbat, si llur ànima no fos d'una natura totalment diferent de la nostra.

R. Descartes. Discurs del mètode, cinquena part.

El comentari

Josep-Maria Terricabras

1. Expliqueu breument la idea principal del text. [2 punts]

Aquest text de Descartes posa en relació la capacitat lingüística dels homes i la dels animals amb la intenció de demostrar que l'ànima humana i l'animal són totalment diferents. Descartes parteix de la constatació que qualsevol persona (sense formació, dement, o fins i tot físicament mancada d'alguns dels òrgans o funcions que possibiliten la comunicació verbal) és capaç de comunicar-se eficaçment, cosa que no pot fer ni l'animal més perfecte i amb una fisiologia favorable (els simis o els lloros, per exemple). Com que el filòsof considera que per poder parlar fa falta una dosi de raó molt baixa (ho fan els bojos i els infants), suposa que els animals no en tenen gens, de raó, i això el porta a concloure que l'ànima humana (racional) i la de l'animal (mancada de raó) són de naturalesa radicalment diferent.

2. Expliqueu el concepte de raó que es desprèn d'aquest text. [3 punts]

La raó, tal com se'ns presenta en aquest text de Descartes, podríem definir-la, simplement, com la capacitat d'enraonar. Cal que entenguem *enraonar*, aquí, com la capacitat de parlar de forma raonada o, com diria Descartes, *testimoniant que es pensa el que es diu*. Perquè es pot *parlar*, com ho fan els lloros o les garses (i, avui, hi podríem afegir algunes màquines), sense necessitat de pensar allò que es diu, però aquest *parlar* no té res a veure amb *enraonar*.

Relacionem, doncs, la capacitat d'enraonar amb la raó perquè, segons Descartes, allò que ens permet identificar la capacitat racional en l'espècie humana és, justament, la possibilitat de transmetre els propis pensaments per mitjà del llenguatge. Ell mateix constata que alguns animals tenen la capacitat d'articular paraules però amb això no ens demostren que estiguin expressant els seus pensaments i, per tant, no ens demostren que pensin, que disposin de raó. Descartes, doncs, té una concepció de la raó íntimament lligada al llenguatge. Podríem sintetitzar aquesta manera de concebre la raó amb alguna fórmula del tipus *Sí pensa, enraona*. O, dit més cartesianament: *enraono, doncs penso*.

3. Relacioneu la concepció del llenguatge que apareix en aquest text amb la d'un altre autor. [3 punts]

La tesi segons la qual el llenguatge és indicatiu d'un tipus de racionalitat superior és antiga. La trobem ja, de manera ben explícita, en Aristòtil, concretament en el segon capítol del primer llibre de la seva *Política*. És interessant, però, fer notar com les afirmacions d'Aristòtil i Descartes, tot i ser pràcticament idèntiques, tenen una orientació prou diferent. Així, mentre la singularitat lingüística humana és

utilitzada pel filòsof grec amb una finalitat política, al pensador francès li interessa, sobretot, establir una distinció ontològica entre l'ànima humana i l'animal.

Efectivament, Aristòtil afirma que l'home és l'únic que posseeix la paraula gairebé tot seguit d'haver establert la seva cèlebre definició segons la qual *l'home és, per naturalesa, un animal cívic*. Així com Descartes s'entreté a mostrar que, efectivament, els animals no poden enraonar (fins i tot si a vegades ens ho sembla), Aristòtil dóna aquesta circumstància per sobreentesa i es fixa especialment en quin és el principal ús del llenguatge: *la paraula és per a manifestar el que és convenient i el que és perjudicial, com també el que és just i el que és injust*. L'animal, no disposant de la paraula, tan sols pot expressar plaer o dolor. L'home, que és un animal de naturalesa social, disposa també del llenguatge, que li permet emetre judicis sobre allò que és convenient o inconvenient, just o injust, és a dir sobre qüestions polítiques i morals.

Aquesta consideració política del llenguatge va, en Aristòtil, de bracet amb una distinció antropològica. Així, mentre Descartes estableix una frontera tallant entre éssers humans (fins i tot els més limitats, per edat, intel·lecte o fisiologia) i animals, Aristòtil no té cap problema a excloure de la categoria home (*anthropos*) tots aquells humans que no fan un ús social, polític, de la paraula.

4. Quina vigència creieu que pot tenir avui el contingut d'aquest text? [2 punts]

En aquest text, Descartes ens recorda que, encara que alguns animals tinguin la capacitat d'emetre paraules, no podem considerar que parlin (i, per tant, facin ús de raó) perquè aquestes paraules no són reflex dels seus pensaments. Descartes, però, no fa la prova inversa, és a dir, suposar que els animals efectivament tenen raó però, per motius fisiològics, no la poden verbalitzar. Aquesta és una qüestió interessant perquè avui és fàcil sentir dir que els animals, efectivament, pensen però no poden expressar els seus pensaments per mitjà de paraules. Descartes, seguint una concepció de la raó molt íntimament lligada a la parla, probablement els hauria respost que, si no parlen, és que no pensen, perquè raonar i enraonar són dues cares de la mateixa moneda.

Nosaltres, avui, segurament podríem elaborar una resposta una mica més matisada, no tan tallant. Perquè dir que un animal no pensa, especialment si parlem de primats superiors o d'animals que porten segles de domesticació (gossos, gats...) és clarament excessiu. El que passa és que això de pensar es pot fer de moltes maneres. A Descartes li interessa retallar amb precisió la frontera entre els que pensen i els que no ho fan, entre els que tenen raó i els que no en tenen. Nosaltres la podem desdibuixar una mica més, la frontera, perquè el nostre objectiu no és fonamentar ontològicament la distinció entre l'animal i l'home. Per això, podríem dir que, certament, pensar com ho fa l'home (i aquest *com*, és clar, vol dir lingüísticament) no hi ha cap altre animal que ho faci però això no vol dir que els animals no pensin. Molts d'ells ho fan de manera molt complexa. El que passa és que, contra el que diu Descartes, per enraonar com un humà fa falta pensar moltíssim. De fet, fins i tot entre els humans, és ben clar que alguns pensen (i enraonen) molt més i millor que els altres. Aquí estem, doncs, en una qüestió que no es resol amb un sí o amb un no, sinó sabent matisar i distingint graus, tant en el pensar com en l'enraonar.